

FATABUREN 1972

fataburen

Nordiska museets och Skansens årsbok 1972

Redaktion: Christian Axel-Nilsson · Nils Erik Bæhrendtz ·

Sam Owen Jansson · Skans Torsten Nilsson

Layout: Torsten Stååf

Tryck: Tryckeribolaget Ivar Hæggström AB 1972

ISBN 91 7108 057 0

Omslagets färgplansch återger Julius Kronbergs porträtt av Artur Hazelius.
Det är i Nordiska museets ägo.

Nordiska museet och skolan

»Etnografiska samlingen har den senare tiden varit till trängsel besökt af riktigt nyfikna besökare. Genom inspektor Meijerbergs åtgörande har föreståndaren för samlingen herr lektor Hazelius tillåtet folkskolans barn att mot en afgift af 10 öre för dem, som dertill hade råd, och fritt för de fattigare, få skärskåda den vackra samlingen. Ett sådant tillfälle har helt naturligt icke lemnats obegagnadt. Barn från så väl lägre som högre afdelningar hafva, ledsagade af sina lärare och lärarinnor, vallfärdat till skådeplatsen, der de visat sig riktiga vurmare för fornsaker. Nyttan af denna förevisning är iögonenfallande och lärarne, om ock mindre roade af att vandra genom Stockholms gator med sina afdelningar, stanna i stor tacksamhetsskuld till dem, som beredt tillfälle till en sådan åskådlighetsundervisning.»

Kanske berättar denna notis ur tiden Folkskolan den 2 mars 1876 om det första initiativet till samarbete mellan Nordiska museet och skolan efter det att Skandinavisk-Etnografiska samlingen öppnats 24 oktober 1873. Verksamhetsberättelserna ger oss tyvärr inte några upplysningar om skolornas utnyttjande av museisamlingarna under de tidigare åren. Man kan emellertid vara ganska säker på att detta inte stannade vid ett

första initiativ. Särskilt efter Skansens tillkomst 1891 tycks skolorna alltmer ha fått upp ögonen för vad museisamlingarna har att erbjuda. I en hyllningsartikel inför museets 25-årsjubileum 1898 skriver Gurli Linder i Idun: »Doktor Hazelius har löst det svåra problemet att låta barnen *lära med lust*. Mångfaldiga gånger har jag hört lärare och lärarinnor uttala sin glädje öfver att i sin undervisning kunna hänvisa till ett sådant åskådningsmaterial som Skansen.»

Frågan om hur museernas samlingar skall kunna på ett tillfredsställande sätt göras tillgängliga för skolan är inte ny för de senaste årtiondenas diskussioner. Redan 1910 föreslogs i samband med planerna på ett centralbibliotek för Stockholm, inrättandet av ett undervisningsmuseum. Tanken framfördes både från musei- och skolhåll att efter amerikanskt mönster inrätta ett centralorgan som skulle tjänstgöra som produktions- och distributionscentrum för »folkbildningens befrämjande». Man menade att planmässigt ordnade samlingar kunde periodiskt sändas ut till skolorna, jämte beskrivningar som satte in föremålen i sitt sammanhang. Helst borde också föreläsare kunna ställas till skolornas förfogande. Från museihåll påpekar indendenten

vid Nordiska museet, Axel Nilsson, det omöjliga i att med museernas ytterst knappa inköpsanslag kunna åstadkomma dubblettsamlingar, som inte endast skulle framstå som kuriosakabinett. »Det är det *vetande* man kan hämta ur samlingarna, som kan och bör spridas, ej samlingarna själva», hävdar han i en artikel i Aftonbladet. Han ansluter sig emellertid till tanken på ett centralt folkbildningsorgan som genom samarbete med museerna skulle organisera produktion och distribution av pedagogiska serier av modeller, kopior, fotografier etc, som skulle kunna spridas till skolor och folkbildningsorganisationer i hela landet. Förslaget tycks dock ha stannat vid dessa diskussioner.

Under 1920-talets senare år framträder alltmer tanken på att integrera museerna i skolans arbete. Pedagogiska sällskapet anordnar i oktober 1928 en diskussion om samarbete skola – museum med Sixten Strömbom som inledare. Det stora problemet är, menar Strömbom, hur man skall få skolorna att inte bara betrakta museerna som vilken annan sevärdhet som helst, utan utnyttja dem som de lysande materialsamlingar de är för inhämtande av vetande. Besöken skulle bli mera givande »genom förberedelse, inriktning, planmässig ledning, begränsande av grupperna och skolmässigt utnyttjande av intrycken». Han föreslår ett studieråd med representanter för varje museum och varje skola, som är intresserad. Ett annat problem är vem som skall ta hand om museiundervisningen. Museernas personal räcker inte till och är inte pedagogiskt orienterad. Lärar-

na å andra sidan är inte musealt orienterade. Strömbom föreslår trots allt att museerna till en början tar hand om undervisningen och samtidigt utbildar lärare, som sedan skulle kunna ta över. »De nutida pedagogiska strävandena att i möjligaste mån komma bort från läxläsningen, vänja ungdomen att se med egna ögon och arbeta självständigt, öppna vissa utsikter för att till museerna anknyta studier», menade man. En kommitté tillsattes för att närmare utreda frågan om samarbete. Kommittén föreslår i stort sett vad Strömbom talar om redan i sitt inledningsanförande: begränsning av museibesöken till att gälla en viss utställning eller visst tema.

Frågan tas upp gång på gång under 1930-talet inte minst i pedagogiska tidskrifter. Bl. a. tillsätter Svenska Museimannaföreningen 1933 en kommitté som skall utreda frågan. 1938 överlämnar den sitt betänkande till Skolöverstyrelsen. I stort sett var det efter denna kommittés förslag, som skolundervisningen vid museerna i Stockholm lades upp under 1940-talet.

Genom en omorganisation inom Nordiska museet inrättades i augusti 1929 undervisningsavdelningen. I en artikel i Aftonbladet karakteriseras denna nyordning som »ett originellt och planmässigt utformat uppslag, om vars praktiska effekt den livliga publikanslutningen lämnat de bästa vittnesbörd». Den dåvarande styresmannen, professor Andreas Lindblom, konstaterar i en intervju att museets populariseringssträvanden har framkallat en alldeles särskild resonans bland de breda lagren och

1. Våren 1929
demonstrerades på
Skansen olika hant-
verk för Stock-
holmsskolorna,
bl. a. krukmakeri
av krukmakare
Elfstrand från
Sjöbo i Skåne.
Foto: Stockholms-
Tidningen.

att museet för folkbildningsarbetet representerar ett till »50 % outnyttjat kapital». Lindblom säger sig vidare ha haft en särskild klockarkärllek till denna sida av museimannens verksamhet och att han »redan för tjugo år sedan hyste den då i vissa kretsar rätt så kätterska uppfattningen, att museimannen i första rummet borde tjäna allmänheten, i andra vetenskapen».

Redan tidigare hade på Skansen ett samarbete inletts med Stockholms skolor genom serien »Gamla tiders arbetsliv», i vilken hantverkare från olika bygder demonstrerade och berättade för skolelevorna om krukmakeri, tenngjuteri och kopparslageri. Även bakning, tröskning etc. hade visats på Skansen av den blivande museilektorn Ernst Klein. Museets

önskemål var nu att samla all undervisnings- och upplysningsverksamhet till en särskild avdelning under en pedagogiskt erfaren ledning.

Ernst Klein, den förste innehavaren av museilektoratet, hade innan han kom i museets tjänst varit lärare på Brunnsvik, journalist i Dagens Nyheter och senare Svenska Dagbladet, för vars räkning han bevakade ryska revolutionen och finska inbördeskriget. Han övergick alltmer till kulturjournalistiken, en verksamhet som han inte lämnade i och med att han blev museiman. Han medarbetade hela tiden i dagspressen med kulturartiklar och artiklar rörande problemet museum – skola och folkbildningsarbete.

Undervisningsavdelningens uppgift formulerades klart. Den var att »till

2. Ernst Klein, den
förste museielektorn.

allmänheten i populär form förmedla kunskap om institutionens samlingar och syften». I redogörelsen för dess första verksamhetsår framhålles att avdelningen alltså befinner sig på experimentstadiet och måste söka och välja bland tänkbara arbetsuppgifter, inte minst därför att allmänheten ännu ej fått klart för sig vilka möjligheter som erbjuder sig. Förutom demonstrationer av olika utställningar anordnades under det första verksamhetsåret föreläsningsserier och studiecirkel i samarbete med bildningsorganisationer. I denna uppsats kommer endast skolverksamheten att behandlas.

En av de första satsningarna var

de båda utställningarna »Från Linnés och Lovisa Ulrikas dagar» (1930) samt »Från sten till stål» (1931) som anordnades i »pedagogiskt syfte», dvs. direkt med tanke på skolorna. Utställningarna tillkom i samarbete mellan centralmuseerna i Stockholm och i de båda kommittéerna ingick också en representant för skolväsendet, nämligen 1:e skolinspektören vid Stockholms folkskoledirektion, Karl Nordlund. »Uppslaget tillvann sig stora sympatier inom pedagogiska kretsar och lockar till fortsättning på samma väg», konstateras i årsberättelsen om den första utställningen, som besöktes av omkring 6 000 skolelever. Kanske märker man inte så mycket av pedagogiskt nytänkande när man tittar på bilder från denna. Desto mera framstår »Från sten till stål» som en produkt med genomförd pedagogisk målsättning. »Hur bar man sig åt? . . . Vad hade man för redskap?», var de två viktigaste frågeställningarna. Man påpekar också i utställningskatalogen att syftet *ej* var att visa alla de former i vilka redskapen uppträtt under olika tidskedan eller hur varje särskild form så småningom övergått till en annan. Man frångår här uppradningen av föremål av samma typ som hittills i så hög grad varit förhärskande. Rubrikerna i utställningen utgår från föremålens funktion, t. ex. »sticka», »krossa», »steka», »elddon» etc.

Föremålen var placerade på »stamträd» målade på bakgrundsväggen, med de äldsta föremålen vid roten. Varje föremål hade en speciell bakgrundsfärg, som berättade om i vilken tidsperiod det hörde hemma. Utställningen var uppbyggd enligt ut-

vecklingstanken, och i den mycket innehållsrika katalogen presenteras utvecklingsscheman med varje föremålsgrupps »urform» och olika utvecklingsstadier. Vidare ges i katalogen råd till läraren hur utställningen kan utnyttjas i undervisningssyfte. I samarbete med Pedagogiska lärokurser i Stockholm anordnades också kurser för lärare, som själva skulle leda sina klasser på studiebesök.

Utställningen blev entusiastiskt mottagen. Stockholms-Tidningen säger i en anmälan: »Man måste säga att den nu anordnade utställningen bildar en epok i utställningshänseende och framförallt ur pedagogisk synpunkt. Dr Kleins idérikedom, konsekventa och energiska genomförande av uppslaget är värd all honnör.» Svenska Morgonbladet supplerar: »Det gamla museimanéret var som bekant att visa upp 1.759 stenyxor i rad, varpå åskådarna inte för sitt liv ville se en enda stenysa mer. Här tycker man, att det är riktigt roligt att se, vad ens stenåldersstamfäder hade att slå med . . . Nu är det förstås meningen att utställningen skall visas för skolgång först och främst. Det blir en lektion, som säkert biter sig längre in i minnet än någon bok.»

Ernst Klein deltog aktivt i den pedagogiska debatten så snart det gällde frågan skola – museum. Han ivrar för kulturhistoriens vidgade utrymme i undervisningsplanen, en fråga som debatteras livligt under 30-talet. I polemik mot en falang inom Historielärarnas förening återvänder Klein 1936 till de »pedagogiska utställningarna» i början av decenniet och hävdar kulturhistoriens berättigande i

undervisningen. Dessa lärare menade att det politiska yttre skeendet var det viktigaste att undervisa om och att museerna endast hade något att ge skolan när det gällde skeden i historien, där man kände mycket lite till om detta. Det är ett annat historieintresse än det politiska, som skickar barnen till museerna, menar Klein. Det var »helheten i framställningen», inte det politiska skeendet, som gjorde inte minst Gustav II Adolf-utställningen 1932 till en succé.

Ett mera systematiskt samarbete med Stockholms folkskoledirektion, som hjälpt till med organisationen av visningar under de pedagogiska utställningarna, inleddes vårterminen 1934. I samarbete mellan museet och ett antal lärare utarbetades förslag till museilektioner för olika årskurser och de anknöts direkt till undervisningsplanerna. Deras utformning diskuterades i lärarkretsar i tanke att få till stånd ett varaktigt samarbete. Som en sammanfattning av detta arbete utgav Stockholms folkskoledirektion 1935 »Handledning vid några lektioner i Nordiska museet och Livrustkammaren», vilken byggde på Kleins demonstrationsföreläsningar. Fjärde årskursen erbjöds »Ett besök hos bönderna i Skåne» samt »Ett besök hos lapparna», femte årskursen kunde bese »Minnen från Vasatiden», sjätte årskursen »Minnen från Karl XII:s tid», sjunde årskursen kunde studera »Eldgörning och belysning», medan åttonde hade att välja mellan »Kläder från 16- och 1700-talet» och »Möbelstilarna från Gustav Vasas till Karl XII:s tid».

Kort därpå drabbades Ernst Klein

3. Gunnar Granberg tillsammans med en skolklass i renässansrummet i Högre ständs-avdelningen. Foto 1939.

av sjukdom, som under långa tider höll honom borta från museiarbetet. Därmed tycks också det inledda samarbetet har legat nere och återupptogs först efter hans död 1937, då docenten Gunnar Granberg utsågs till hans efterträdare.

En av Gunnar Granbergs första åtgärder var att analysera vilka skolklasser som kom till museet och varför de kom dit. Resultatet blev i korthet följande. Under perioden februari–mitten av maj samt mitten av september–mitten av december bestod huvudparten av klasser från Stockholms stad med uttalat intresse att studera ett visst ämne i museet efter att man i skolan gått igenom motsva-

rande kursmoment. Vidare perioden mitten av maj–början av juni, då skolklasser från Stockholms närmaste omgivning, huvudsakligen på endagsbesök i Stockholm, besökte museet. Syftet hos dessa var att se så mycket av stadens sevärdheter som man rimligen hann med på en dag. Dessa grupper kom även i september men då i mindre utsträckning. Den tredje stora gruppen, under senare delen av maj–mitten av juli, var skolreseklasser från hela landet, särskilt avgångsklasser. Sådana var alltså de förutsättningar man hade att utgå ifrån när det gällde att organisera undervisningen.

Att det för skolreseklasserna inte

4. Skolreklass
uppställd för foto-
grafering på
museets trappa
1945.

Foto Continental.

kunde bli tal om någon museiunder-
visning i egentlig mening stod klart.
Det gällde att istället »väcka intresse
och förståelse för vad ett levande
museum vill vara och vad det har att
visa; att detta slags lärobok i vårt
folks historia inte bara är nyttig utan
framförallt är rolig och innehåller
sådant man spontant minns», säger
Granberg i ett föredrag för en lärar-
kurs. I samarbete med Stockholms
skolresebyrå, som bildades på initiativ
av Nordiska museet, utarbetades pro-
gram för skolresebesöken. Att det för
många svenska skolbarn blev »sådant
man spontant minns», framgår av
otaliga skoluppsatser som skildrar
Stockholms-resorna. Så här tolkar en

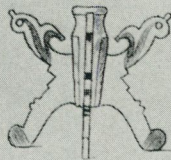
elev från Hälsingland intrycken från
besöket på museet: »Där finns stora
ståtliga vagnar och slädar, som be-
gagnats både av kungar och andra
förfäma personer och dräkter från
olika tider. Vi minnas särskilt Gus-
tav II Adolfs dräkt som han bar, när
han stupade, och likaså Karl XII:s
uniform. Många vapen fanns där
också och fanor, som voro gamla
och trasiga. Denna avdelning kallades
Livrustkammaren. I en annan avdel-
ning sågo vi möbler från olika tider
och gamla lustiga dräkter med stora
kjolar, s. k. krinoliner. Det roligaste
där var i alla fall leksakerna, dockor,
segelbåtar och annat. Ja, där fanns
våldigt mycket att se.»

Eldens användning.

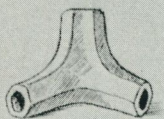
Kännedomen om elden har på en gång lyft människan med ett jättesteg framåt från naturtillståndet emot kulturen. Under de kalla och mörka vintrarna i vårt nordliga land blev elden framför allt oumbärlig, enär den både värmer och lyser. Snart fick elden också en enorm betydelse för födans tillagande. — I rum 101—104 finner du en intressant framställning av eldens ekonomiska användning i gången tid.

Uppgifter:

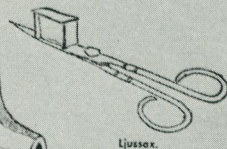
1. I rum 101, vägg I, finns en hel del eldgörningsredskap. Studera dem och anteckna, på vilka olika sätt man skaffade sig eld i gamla tider!
2. Vilka olika belysningsanordningar finner du i rum 101?
3. Rita av en ljusstake av gammal typ! (Kanske kan du göra en liknande stake, då du kommer hem.)
4. Vartill användes ljussaxen?
5. Rum 102. Sök upp tranlamporna och anteckna, vad de äro gjorda av för material!
6. Lägga märke till järnugnarna och kakelugnarna i rum 102—104! Vilket slags ugnar håller värmen längst?
7. Om du på din vandring genom allmogesalarna (rum 1—28) skulle finna något annat intressant rörande eldens användning, så anteckna det!

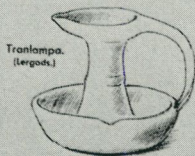
Gammal ljusstake
av trä.

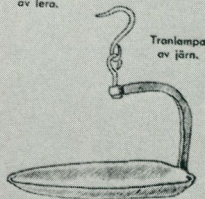
Gammal ljusstake
av lera.

Ljussax.

Tranlampa.
(tergods.)

Tranlampa
av järn.

5. Ur Stellan
Orrgårds »Arbets-
blad med anvis-
ningar för musei-
besök», 1937.

Dessa grupper togs emot på museet helt efter Granbergs riktlinjer ännu in på 1960-talet, då de alltmer upphörde.

I det ovan citerade föredraget för en grupp stockholmslärare skisserar Granberg också uppläggningsen av museiundervisningen för Stockholms skolor. Han framhåller betydelsen av förberedelsen i skolan inför besöket och av elevernas självverksamhet under besöket. »Att få fram reflexioner över det sedda», var museiundervisningens riktmärke. Den fick inte

mynna ut i en »sentimentalt färgad minneskunskap, utan i en kunskap till praktisk nytta. Förstår man meningen med det gamla, så förstår man också bättre nutidens krav och då kan man bättre med vaken blick och med förmåga att välja, ta emot och själv vara med och skapa det nya.» Bäst vore, menar Granberg, om museimännen i samarbete med lärarna fick planlägga och genomföra undervisningen. För självverksamheten kunde arbetsblad utnyttjas. En intensiv försöksverksamhet med så-

dana pågick också. För Nordiska museets del utarbetades arbetsblad av Stellan Orrgård samt för Skansen av Harald Hagner. Båda arbetshäftena utgavs av Stockholmstraktens lärobokskommitté. Orrgårds arbetsuppgifter omfattar ämnesområdena Eldens användning, Leksaker, Musikinstrument, Textil konst, Dräkt, Svenskt skräväsén, Yrken samt Forntro och folksed och upptar en kort faktadel samt teckningar och arbetsuppgifter. Hagners Skansen-blad är upplagda som en vandring på Skansen bland gårdar och djur. De innehåller enbart faktauppgifter och illustrationer, men ej några arbetsuppgifter att lösa under vandringen. Även på andra museer ute i landet pågick försök med arbetsblad, vid Göteborgs museer t. ex. sedan 1930.

Vad gällde problemet med museiläraren kunde man gå fram på olika vägar. Museet kunde anordna kurser för lärarna och gå igenom det stoff de skulle undervisa om, eller man kunde skriva pedagogiskt upplagda vägledningar, avsedda för skolorna. Båda metoderna hade prövats och prövades än mera. Ändå kom inte skolorna i den utsträckning man väntat sig. Orsaken låg i lärarnas arbetsbörda, ansåg man. Museibesöket krävde så mycket extra arbete av läraren för att bli meningsfullt. Det stora utbudet av utställningar i en stad som Stockholm kunde också verka hämmande. Vad skulle man välja bland allt som erbjöds? I denna situation tog museet självt hand om undervisningen.

I samråd med överlärarkollegiet i Stockholm tillsattes en kommitté, med överlärare Kaleb Andersson som

Folkskoledirektionens representant, som till vårterminen 1938 upprättade ett schema för museiundervisningen. Besöken anknöt direkt till skolans undervisningsplan och omfattade från början femte årskursen, som studerade Vasatiden i livrustkammaren, högre ståndsavdelningen och jaktavdelningen. Tanken var att besöken skulle kontinuerligt byggas ut till att omfatta klasserna fem – åtta. Orienterande PM utsändes till lärarna, dels mera kortfattade som förberedelse inför lektionen, dels utförligare, som en sammanfattning för dem som ville efterarbeta besöket i skolan. Fr. o. m. höstterminen 1938 kom även sjätte årskursen till museet, och undervisades om motsvarande kursdel. Krigstiden med dess evakuering av stora delar av museets samlingar rubbade delvis det uppgjorda programmet och istället för livrustkammaren ingick i undervisningen mera av museets allmogesamlingar, särskilt kring den primitiva dalakulturen. Granberg hade som medhjälpare Mats Rehnberg, som fr. o. m. 1944, sedan Granberg övergått till annan verksamhet, övertog ledningen av avdelningen.

Avsikten med detta organiserade undervisningsprogram var att integrera museernas kunskapsstoff direkt i skolans ordinarie undervisning. Samtidigt önskade man få bort många av de slumpmässigt arrangerade museibesöken, som i många fall endast resulterade i museileda. Försöken på Nordiska museet slog väl ut, och under 40-talet byggdes denna form av museiundervisning ut till att omfatta även andra museer i Stockholm. 1945 uppgjordes i samarbete med Folkskoledirektionen en plan som fördelade

6. Mats Rehnberg, museilektor 1944–1960, berättar för en lärargrupp på pedagogisk dag på Skansen i mitten av 1950-talet.

de olika årskursernas undervisning på de större museerna. Målet var att när en elev genomgått Stockholms skolor skulle han eller hon ha besökt de flesta av stadens större museer och noggrant stiftat bekantskap med någon viss del av dem.

En rad problem uppstod från förs-
ta början, problem som alla som syss-
lar med museiundervisning känner
igen. Det var svårigheterna att få
museibesöket att passa in i undervis-
ningen just när man ville ha det. Det
var museets öppettider, som inte sam-
manföll med skolans arbetstider, det
var de långa och dyrbara resorna och
inte minst utställningarnas många
gångar svårtillgängliga budskap, som

skulle förmedlas till elever som man
före museibesöket inte visste något
om.

Den organiserade undervisningen
gällde enbart folkskolorna. Lärover-
ken var mera bundna till timplaner
genom ämneslärarsystemet. Här gäll-
de det att inspirera de enskilda lärar-
na att utnyttja museet. Föredrag, lä-
rarkurser och diskussioner om mu-
seernas möjligheter arrangerades.
För väv- och handarbetsskolor före-
kom dock schemabunden undervis-
ning, upplagd i samarbete med mu-
seets textila experter. Undervisningen
leddes i allmänhet av skolans lärare.
Även flickskolorna hade schemalagd
teckningsundervisning på museet.

7. En sjundeklass får veta hur sädesrensningen gick till. Från jordbruksutställningen, byggd för skolundervisning 1952.

Efter de på 1930- och 40-talen uppgjorda riktlinjerna fortlöpte museiundervisningen under de följande åren med smärre förändringar vad gällde undervisningens innehåll och även utbyte av årskurser museerna emellan. När museet 1951 tilldelades sjunde klassen anordnades för dessa en särskild utställning, som berörde 1800-talets jordbruk. Den kan betraktas som en fortsättning på 30-talets pedagogiska utställningar, och användes ända tills sjunde klassens studiebesök höstterminen 1962 flyttades till Skansen.

1960-talet med dess många nyordningar inom skolans område berörde även museiundervisningen i hög grad.

På många av landsortsmuseerna inrättades museilektorat och försöksverksamhet inleddes på olika håll. För stockholmsmuseerna innebar Stockholms skoldirektions stora intresse en enorm stimulans och nya studieformer introducerades, ofta initierade av skoldirektionen, vars drivande kraft var nuvarande skolinspektören Lennart Düsing, och den museikommitté, som sedan början av 1950-talet handlägger museifrågorna inom direktionen.

Vad gäller Nordiska museet utarbetades ett nytt undervisningsprogram på Skansen för sjätte årskursen. Programmet omfattar tre temata »I slott och koja», »Själhvushåll» samt

Hans Medelius:
Nordiska museet
och skolan

»Sverige för 100 år sedan». Samtliga anknyter direkt till föreslagna temata i undervisningsplanen. Bildserier och texthäften, avsedda att användas i skolan vid förberedelse för besöket eller vid klassens redovisning efter besöket iordningställdes. Materialet distribuerades efter beställning från läraren av skoldirektionens AV-central. Samtidigt gick man ifrån de obligatoriska museibesöken för varje årskurs. Önskemålen samlas in av skoldirektionen och schemaläggs. Genom detta kan läraren lättare planera in museibesöket i undervisningen. I Skansens-lektionerna lades också in verksamheter, som eleverna själva fick pröva på. På Älvrosgårdens loge får man pröva på att tröska med slaga, och på Oktorpsgården ingår olika moment i linberedningen. I tryc-

8. En sjundeklassare
prövar på att
tröska med slaga
på Älvrosgårdens
loge. Sjunde års-
kursens museibesök
förlades läsåret
1954-1955 till
Skansen på grund av
ombyggnadsarbete
i museet.

keriet, som ingår i temat »Sverige för 100 år sedan» får man hjälpa till att trycka. Genom dessa verksamheter lär man eleverna att förstå lite av det arbete som låg bakom självhushållets framställning av färdiga produkter, man prövar på handgrepp och får också en viss kännedom om redskap, som enbart utställda i museisammanhang är döda föremål för dem. Några egentliga arbetsuppgifter i gårdarna på Skansen förekommer däremot inte, främst beroende på svårigheterna att släppa eleverna lösa i Skansens oskyddade miljöer, där föremålen lätt skulle kunna komma till skada.

Skansens naturhistoriska avdelning drogs höstterminen 1966 också in i undervisningen. Ett studiematerial för fjärde årskursen sammanställdes i samarbete med förste intendenten Kai Curry-Lindahl. Temat är »En vandring i tid och rum bland svenska djur» och avser inte bara att visa djuren utan även att ge något av den ekologiska bakgrunden till den svenska faunan. Även till detta besök utarbetades diabildserie och texter. Undervisningen sköts av elever från zoologiska institutionen vid Stockholms universitet. Detta var emellertid inte första gången Skansens djuranläggning använts i undervisningen. Redan i början av 1940-talet besökte stockholmsskolornas tredje- och fjärdeklasser Skansen och fick en kombinerad lektion på natur- och kulturhistoriska avdelningarna, avslutad med en stunds danslekar på Tingsvallen.

För femte årskursen infördes nya lektionsformer på museet fr. o. m. höstterminen 1968. Avsikten var att utforma en lektion som mera över-

9. I början på 1940-talet avslutades Skansen-
lektioner för tredje och fjärde årskurserna med en stunds gamla lekar på Tingsvallen.
Foto: Sv. Nilsson 1942.

ensstämmade med den nya skolans arbetsformer med grupparbete. Den utformades kring temat självhushåll och inleddes med en introduktion med diabilder. Genom denna sätts eleverna in i de frågor, som de skall arbeta med ute i samlingarna. Varje diabild är utvald med tanke på att den skall berätta så mycket som möjligt eller väcka så många frågor som möjligt, dvs. motivera eleven att arbeta ute i samlingarna. Avsikten är väl inte i första hand att ge eleverna viss kunskap utan att lära dem använda museisamlingarna som kunskapskälla för förståelse av gångna tiders liv och arbete. Lektionen avslutades tidigare med en film om svedjebruk inspelad av museet på 1920-talet. Denna har

nu bytts ut mot att eleverna får redovisa sina grupparbetsresultat för varandra. Många lärare var kritiska mot att eleverna när de kom till museet skulle uppta sin tid med att titta på film istället för att mera aktivt arbeta i museisamlingarna.

För högstadiet, som tidigare ej haft schemalagd undervisning på museet, utarbetades i samband med att den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 69) togs i bruk hösten 1970, ett antal studieprogram. Från skoldirektionen gjordes en förfrågan till museerna i Stockholm om vad de hade att erbjuda skolan i anslutning till de arbetsområden, som presenterades i denna nya undervisningsplan. Det visade sig att vad Nordiska museet

10. Elever från en åttondeklass under grupparbete i utställningen *By, gård, arbete hösten 1972*.

kunde erbjuda, bäst passade in i åttonde årskursens studieplaner, varför det under det första läsåret som programmet togs i bruk, endast utnyttjades i ringa grad. Under de två följande läsåren har antalet klasser som valt detta besök ökat i glädjande omfattning, trots att inskränkningar har måst göras på grund av ombyggnader i museet. Skoldirektionen ställde också arbetskraft, en huvudlärare i historia och samhällskunskap, till förfogande för hjälp med utarbetande av studiematerial. Arbetsområdena gäller dels historiska längdsnitt, t. ex. Dräkten genom tiderna, Mat och dryck etc., dels arbetsområden, som t. ex. Stad och landsbygd, Yrken och näringar i Norden. Även dessa besök bygger på grupparbetsidéen. Tyvärr måste på grund av lokalbrist själva introduktionen hållas i utställningen och grupperna sedan spridas ut på olika platser.

Museets brist på undervisningslokaler är ett av de svåraste problem vi har att kämpa med. Den enda lokal som står till förfogande förutom utställningarna är föreläsningssalen, som rymmer ca 200 personer och är ytterst olämplig för grupper av en skolklass storleksordning.

I Nordiska museets ombyggnadsplaner för den närmaste framtiden ingår inrättandet av lektionsrum i hallplanet. Rummen skall vid behov kunna sammanslås till ett större och vara utrustade med alla moderna AV-hjälpmedel för att på ett tillfredsställande sätt kunna användas i museiundervisningen. I anslutning till denna skolavdelning skall bedrivas utvecklingsarbete inom museipedagogikens område. Verksamheten planeras att drivas i samarbete med skolöverstyrelsen, som visat stort intresse för projektet. Tanken är att bygga utställningar på temata, som väljs ut i samarbete med skolöverstyrelsen. Presentationen av materialet i utställningen utprovas på de elever, som besöker denna. När detta skett färdigställs studiepaket, som via redan etablerade distributionskanaler sprids till skolorna landet över. På detta sätt kan museets pedagogiska verksamhet nå utöver Stockholmsregionen och fungera på riksplanel. Utställningen i sin tur kan skickas ut som vandringsutställning på vanligt sätt. Även i planerna för museets utbyggnad på Julita gård diskuteras liknande utvecklingsarbete på det museipedagogiska området.

I denna uppsats har bara den schemabundna undervisningen behandlats. En stor mängd klasser och grupper besöker emellertid museet på lä-

11. En grupp textil-
studerande under-
visas i textilhallen.
Material har
plockats fram på
tillfälligt utställda
bord.

rarnas initiativ för att studera vitt skilda delar av museets samlingar. Detta gäller samtliga skolformer, inte minst de yrkesinriktade. Dessa grupper kan med hjälp av museets personal få praktiskt taget vilket ämne som helst inom museets verksamhets-

område belyst. Det är vid denna undervisning de verkliga problemen med lokaler kommer in, men trots detta är denna form något av det mest inspirerande att arbeta med för dem som sysslar med museiundervisning.

SUMMARY

The Nordiska museet in education

The article describes how the department of Education (the first in the country) was founded in 1929 and also relates some of the foregoing discussions.

The activities were focused i.a. on "didactic exhibitions" made mainly for school purposes. Experiments were also made with questionnaires, teachers' instructions and courses for the teachers in order to enable them to lead their classes during their visit to the museum.

In the end of the 1930's a more systematic cooperation was commenced with the Stockholm Local Education Auth-

ority. As a result of this the main museums in Stockholm were given a timetable for receiving classes in all age groups. The lessons correspond to the current curriculum. During the 1960's, with all its reorganizations in the Swedish school system, new methods have been tried even in the museums.

Finally the article presents the museum's plans for setting up special rooms for study and the production of study kits in order to reach schools all over the country, which is a demand on the museum in its capacity of central museum of cultural history.